

Sukupuolittunut vihapuhe ja rikosoikeudellisen suojan kattavuus

24.9.2025 12.09

Viharikosten määrittely on yhteiskunnallisesti ja oikeudellisesti haastavaa. Etenkin sukupuolittuneen vihan ilmentymät nousevat yhä useammin keskusteluun. Vallitseva oikeustila jättää yksilöt ja ryhmät eriarvoisen suojan varaan, jolloin riskinä on, että vihapuhe rajoittaa tiettyjen ryhmien mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun. Miten rikosoikeudella kyetään reagoimaan muuttuvan yhteiskunnan haasteisiin, jotta yhdenvertainen sananvapaus ja liberaali demokratia pystytään turvaamaan?

Viharikokset ovat tulleet entistä näkyvämmäksi yhteiskunnassamme. Keskusteluun nousee väistämättä kysymys siitä, miten viharikos tulisi määritellä. Pyrkimyksissä korostuu käsitteen jossain määrin merkittävätkin eroavaisuudet sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Lähes poikkeuksetta määrittelyille yhteistä on kuitenkin viharikosten pelkistäminen miltei yksinomaan rasismista tai suvaitsemattomuudesta kumpuaviksi teoiksi. Pelkistäminen määrittää samalla sitä, keitä voidaan oikeudellisesti käsittää viharikoksen uhriksi. Vaikka suvaitsemattomuudesta kumpuavan viharikollisuuden moitittavuuden korostaminen on perusteltua, jättää se usein muut näkökohdat ainoastaan ”haastajiksi” niin kutsutulle historialliselle ydinidentiteetille.

Suomen lainsäädännössä ei ole määritelty viharikosta. Viharikoksiin pystytään puuttumaan pääasiassa rikostunnusmerkistöllä, joihin vihamotiivi on sisäänkirjoitettu – esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan – taikka koventamisperusteella, joka perustuu vihamotiiviin. Näissä eriteltyt vihavaikuttimet mukailevat pitkälti lähtökohtaa, joka keskittyy nimenomaan vähemmistöryhmien korostuneeseen suojaan vihaa vastaan. Asia ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen.

Etenkin vihapuhe on nimittäin saanut uusia ilmenemismuotoja, ja kehitys on johtanut uuden problematiikan äärelle myös rikoksen uhrin näkökulmasta. On perustellusti väitetty, ettei vihapuhetta pystytä määrittelemään rikosoikeudellisesti tyydyttävällä tavalla, jos ei samalla pystytä vastaamaan siihen, mitkä ryhmät voivat olla rangaistavan vihapuheen kohteena. Siitä huolimatta rikosoikeudellisessa keskustelussa on jäänyt avoimeksi, millaisille ihmisryhmille on oikeudellisesti perusteltua tarjota korotettua suojaa vihapuhetta vastaan. Miten sukupuolittunutta vihapuhetta tulisi siis arvioida?

Sukupuolittuneeseen vihapuheeseen reagoimisen sokeat pisteet – yksilöt yli ihmisryhmän?

Vuodesta 2023 lähtien sukupuolittunut viha on pystytty huomioimaan rangaistuksen koventamisperusteena. Näin ollen rikoksen tekeminen uhrin sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta vertautuu nykyään rikoksen tekemiseen esimerkiksi uhrin ihonväriin tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvasta vaikuttimesta. Koventamisperuste soveltuu lähtökohtaisesti kaikkiin rikoslajeihin ja kattaa näin ollen yksilöihin kohdistuvan sukupuolittuneen vihapuheen. Pelkistäen voidaan kuvailla, että vihapuheerikoksen uhriksi voi identifioitua nyt myös sukupuolen perusteella – kyseen ollessa nimenomaan yksilöstä.

Ryhmiiin kohdistuvan sukupuolittuneen vihapuheen kohdalla tilanne on ongelmallisempi. Kansallisesti tyypillisimpään vihapuhetunnusmerkistöön, kiihottamiseen kansanryhmää vastaan (jäljempänä kiihottamisrikos), ei voida soveltaa nykyään sukupuolivihavaikuttimenkin tunnistavaa koventamisperustetta, eikä itse kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön ole sisällytetty sukupuolta. Siinä missä sukupuolittuneeseen vihapuheeseen pystytään siis nykyään puuttumaan sen kohdistuessa yksilöön, on ihmisryhmien vastaava suoja jäänyt tältä osin vajavaiseksi – käytännössä olemattomaksi.

Intuitiivisesti olisi luontevaa ajatella, että suojan tason tulisi olla yhtäläinen oli kyse sitten yksilöön tai ryhmään sukupuolen perusteella kohdistuvasta vihapuheesta. Tätä näkökohtaa puoltaa ennen kaikkea se, että kiihottamisrikoksen tunnusmerkistö ja vihavaikuttimia koskeva koventamisperuste ovat aiemmin olleet vihavaikuttimien luetteloiltaan yhtenevät. Rikosoikeudellisesti on siis katsottu, että tietystä vaikuttimesta tehdyt teot ovat rangaistavia joko omana rikostyyppinään, tai samainen teon vaikutin voidaan ottaa huomioon rangaistuksen koventamisperusteena. Samanlaisten vaikuttimien ilmentämiin tekoihin on näin ollen haluttu reagoida oli kyse sitten ryhmästä tai yksilöstä. Asetelmaa on puoltanut niin ikään säännösten yhtenevät suojeltavat oikeushyvät sekä pyrkimys säännösten sekä lainsäädännölliseen että laintulkinnalliseen harmonisointiin.

Sukupuolen lisääminen vihavaikuttimeksi ainoastaan koventamisperusteeseen katkaisi kehityskulun, jossa säännöksiä on kehitetty toisiaan vastaaviksi selventämällä ja laajentamalla niitä yhdenmukaisesti. Miksi siis yksilöön kohdistuva sukupuoliviha on rangaistavaa, mutta ryhmään kohdistuva ei?

Väite ydinidentiteetin inflaatiosta

Rikosoikeudellisessa vihapuhekeskustelussa argumentoidaan usein, että kiihottamisrikoksen nykyistä laveampi uhrimääritelmä tarkoittaisi tinkimistä viharikosten historiallisesta ydinidentiteetistä. Korotetun suojan laajentamiseen liitetään siis huoli siitä, että se johtaisi erityistä suojelua tarvitseviin ryhmiin kohdistuvien loukkausten moitittavuuden inflaatioon. Kyseinen väite on ehkäpä suurin kiistakapula keskustelussa eri ihmisryhmien korotetusta suojasta.

Tunnusmerkistön tarkoitus on kuitenkin ajan saatossa laajentunut yksinomaan rasisminvastaisuudesta kattavampaan yhdenvertaisuuteen. Kiihottamisrikoksesta käytävä keskustelu näyttäytytykin sisäisesti ristiriitaisena, sillä yhtäältä suojan laajentamista vastustetaan historialliseen ytimeen vetoamalla, toisaalta ytimen rinnalle on normatiivisesti jo nostettu muitakin suojeltavia arvoja. Miten kuvattu kehitys suhteutuu sukupuolittuneeseen vihapuheeseen?

Kiihottamisrikoksen uhriryhmien muuttuminen heijastaa yhteiskunnan moniarvoistumista ja rikosoikeudellista kehitystä, jossa viharikosten uhreiksi halutaan luokitella yhä uudenlaisia ihmisryhmiä, myös enemmistön edustajista koostuvia ryhmiä.

Rikosoikeudellinen reagointi sukupuolittuneeseen vihapuheeseen ei kuitenkaan tarkoita, että

viharikosten historiallinen ydin menettäisi merkityksensä. Päinvastoin kiihottamisrikoksen liiallinen ankkuroida historialliseen ydinidentiteettiin tekisi tyhjäksi pyrkimykset reagoida rikosoikeudellisesti sellaiseen sananvapauden väärinkäyttöön, joka tukahduttaa sananvapautta niiltä ryhmiltä, joihin vihapuhetta kohdistuu.

“

Rikosoikeudellinen reagointi sukupuolittuneeseen vihapuheeseen ei tarkoita, että viharikosten historiallinen ydin menettäisi merkityksensä.

Sukupuolen sisällyttäminen kiihottamisrikoksen tunnusmerkistöön tulisikin nähdä osana kansanryhmän käsitteen dynaamista kehitystä ja moninaisten ryhmien sananvapauden turvaamista – ei muutoksena, joka väistämättä johtaisi ydinidentiteetin inflaatioon.

Quo vadis, vihapuhelainsäädäntö?

Kuten sananvapauden ja siihen rikosoikeudellisen puuttumisen rajapinnassa aina, eri toimien puollettavuutta on lähestytty monesta eri näkökulmasta. Ratkaisuehdotuksia löytyy radikaalin valistusliberalismin laajan sananvapauden mallista aina vihapuhelainsäädännön tiukentamiseen. Yhtäältä argumentoidaan, että sananvapaus on turvattava hinnalla millä hyvällä, toisaalta vihapuheen nähdään johtavan väkivaltaisiin tekoihin.

Kun ristipaineessa pyritään vastaamaan kysymykseen, olisiko kiihottamisrikoksen korotettu suoja perusteltua laajentaa koskemaan myös niitä tekoja, joiden vaikuttimena on sukupuoleen ryhmänä kohdistuva viha, voidaan esittää perusteluja suojan laajentamisen puolesta ja sitä vastaan. Vaikka kriminalisointia tulisi käyttää vasta viimesijaisena keinona puuttua haitallisiin ilmiöihin, on sukupuolittuneen vihapuheen kehityskulku osoittanut, että siihen on puututtava päättäväisesti.

Selvää on, että kiihottamisrikoksen soveltamisalan laajentaminen sisällyttämällä sukupuoli vihavaikuttimeksi merkitsisi samalla laajempaa puuttumista sananvapauteen. Vaikka itse lainsäädäntömuutos olisi verraten yksinkertaisesti toteutettavissa, tulisi potentiaaliseen lainsäädäntöratkaisuun päädyttäessä kiinnittää erityistä huomiota muutoksen perusteltavuuteen ja vaikutuksiin.

Jasmin Hannonen

Kirjoittaja työskentelee rikosoikeuden väitöskirjatutkijana Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa, jossa hän kirjoittaa väitöskirjaa vihapuheesta.

Artikkeli perustuu tuoreeseen [Vihapuhe-kirjaan](#) (toim. Tatu Hyttinen & Jasmin Hannonen).

Kuva: Pixabay

[Haaste 3/2025](#)

3-2025

LAINSÄÄDÄNTÖ

RIKOKSEN UHRIT

RIKOSLAKI

SANANVAPAAUS

SUKUPUOLI

VIHAPUHE

VIHARIKOKSET